

Nyárest a kastélykertben

Egy város elnéptelenedő pusztulása mértékletesen halad, de a lecsatolt órák már zárulnak. A szállókésektől begombolkozó utcákon esténként még menetrendszerűen bekapcsolódnak a fények, ünnepnapokon a hangszórókból zene szól, felriasztva a falhasadékokban célirányosan mászkáló-hemzsegő szürke-fémes bogarakat. Eresztékéből kiszakadva a sebesen pörgetett kerek zongoraszék repülőtányérként emelkedik felfelé, s e légörvényt fúró, rakoncátlanul keringő járművön utazik Bertold, bár ő inkább sejtszakadásnak véli a történeteket, furcsa balesetnek, midőn az alkotó képzetet téves utakon kutat újabb formák után. A kísérlet lehet alapos, ha viszont inkább pillanatnyi ötlet által vezérelt – miként általában Bertold esetében is –, akkor már zavarnak a múltjából rendre erőszakkal visszautasított, megrekedt képek. A magasból lejtő egyetemi amfiteátrum hűvösen odafigyelő ünnepélye például. Az épületből kijövet mintha Ravenna lobogó, ázott bokrait látná, ám most csak két diáklány bukkan elő a zsongó lépcsőház felől, a füzetét kéri, s hiába magyarázkodik, ő többnyire más nyelven jegyzetel, tovább unszolják, végül odaadja. Megállva néz utánuk, ahogyan távolodnak a hosszú sugárút őszi fáinak között, finom ködpára úszik be a szinte tökéletes tájba, a lányok bizalmasan összesúgnak, az egyikük még mosolyogva félig hátrapillant. Újságot vásárol, majd trolival indul a külváros irányába; alig néhány utas szendereg, fáradtak, rosszkedvűek. A külterki kocsmá teraszán még üldögélnek néhányan, langyosan kellemes az est. Átfutja a politikai híreket, s közben elgondolkodik, élethivatás lehet-e ügyködni egy alsóbbrendű világban, engedelmesen szabványokhoz igazodva, már-már megfélelkezve az igazi tanítványhoz inkább illő magasztos dolgokról. Avagy meddig tarthat fogva bennünket a hatalom mágnese? S legyűrhető-e végleg belső énünk lázadása? Esetleg ez a jól lezárt bőrönd egy napon önmagától kinyílik? És egy dal ismét olyan hitelesen szól, mint annak idején? Vagy egyszerűen olyan ügy mellé kell állni, amelynek nincs esélye a győzelemre?

Bertold képtelen volt pontosan visszaemlékezni, részt vett-e a diáklázadásokban, ott volt-e a főtéren, amikor a hatalom az idős és népszerű, bottal bicegő néphóst küldte a furcsán izgató jelszavakat kiáltó egyetemisták egyre duzzadó tömegébe, s az is homályba vész, megvásárolta-e Erich Fromm és Marcuse akkor divatos könyveit. Néhány fotó még a kommunáról, róla is, meditáló barátai körében, de az elvonulás igézete mindössze addig tartott, amíg fel nem sejtett a voltaképpeni menekülés tényének viszolyogtató árnyéka. Azt pedig nem ellensúlyozta a közös éneklés, az elméleti kérdések megvitatásának izgalma és a belső szabályok megalkotásának szabadság-hangulata sem. A csoportból való távozását mégsem csódnak tekintette, inkább egy kellemes illúzió megtapasztalásának. A távolság időnkénti szükségyszerűségének.

Némi töprengés után rájött – közben az idős, vézna pincér is kihozta kávéját –, ilyen létszakaszban a kanyar a legegyszerűbb megoldás.

Kifordult emberidőben, amikor a földszinti érzelmek kihunynak, s a látomások láncolata is immár a szemhatáron túl, azaz a rend eme fogyatékos szimmetriájában Bertold elhatározta tehát, átjárót keres egy másfajta övezetbe, ahol nem része lesz a szerkezetnek, hanem irányítója. Még csak azt nem tisztázta, mozgolódásra, mozgalomra vágyik inkább, vagy társra, társaságra. Türelmes kényelmesség helyett ezúttal nem szívesen tékozolta volna idejét félkész befejezetlenségre. „A visszahanyatlás elűzi a lendületet” – jegyezte le elégedetten az újság szélére, s lüktető halántékára tapasztva tenyerét tisztán érezte, felbuzog benne a titánok vére. „Megtalálom magamban azt, akit kerestem” – írta tovább, s még hozzátette: „Nemvemnek és akaratomnak birtokában beteljesedik a vállalás.”

A filmvászonon a történesek azonban késésben.

A Szonáta Presszót, a kastélykert keleti részében, gyakran meglátogatta, a fő útvonaltól hosszabb, köszemcsés ösvény vezetett a fák között meghúzódó csinos, elől üvegfalú épülethez. Ott kezdetben csak Beethoven zongoraszonátái szóltak, a lemezek folyamatos cseréjéről a bájos és nyúlánk pincérnő gondoskodott, akit Brunswick Jozefin nyomán mindenki csak Jozefának szólított. Hívhatták volna persze Minonának is, a zeneszerző és Jozefin közös gyermeke révén, a név amúgy visszafelé anonimnak olvasandó, s a presszó úrnőjéről sem tudni semmit, lévén nem tartozott a kastély és a melléképületek állandó lakói közé. Idővel változott a kínálat, csekélyke összegért mindenki megtekinthette a saját életéről szóló rövid dokumentumanyagokat. Bertold ráunt az éppen nézett filmre, még mindig a két, ballonkabátos diáklány vonult el az Orvosi Egyetem kerítésénél kezdődő sugárút őszében. – Cseréljünk! – szólt oda Jozefához. – Pedig igazán

csinosak – mondta a pincérnő. – A régi Szonáta Presszót szeretném látni! – követelte Bertold. Jozefa keresgélt egy darabig a filmkasszettek között, befűzte a megfelelőt a vetítógépbe, majd teljesen elfüggönyözte az üvegfalat. Meggyújtott néhány gyertyát, aztán maga is leült egy távolabbi székre.

A presszóval szemben állt meg a villamos, csak néhány lépés a zebrán, s az ember máris leülhetett a járdáról leválasztott, sátorlappal árnyékolt teraszon. Bertoldot azonban zavarta a forgalom, inkább a belső teremben az ablak melletti asztalt választotta. A reggelije korán megvásárolva, néhány napilap szintén, és nyitáskor – ez a filmen is szépen látszik – lelép a villamosról, jobbra és balra is nézve komótosan áthalad a csikozott útesteten, majd a teremben az ablak melletti asztal felé kanyarodva elfoglalja állandósult helyét. Szocreál bútorzat, a kerek kis asztalon az újság sem rendezsen kiteríthető, kényelmetlenül szűk, kecskelábú fotelek, a bárpultnál néhány, a felső gerendáról szabálytalan alakzatban lelógó, alig fénylő dísztelen üveghenger. Jozefa (ekkor még egészen fiatal) máris hozza hatalmas, hidegtől párás pohárkehelyben a frissen csapolt sört. Dekoltázsa illemtudó, a vendégekhez derűsen kedves, ám a bizalmaskodó hangnemet azonnal elutasítja. Hangoskodó duhajok így nem járnak ide, ami Bertold számára igen megnyugtató. A kamera közben ismét az utcát mutatja, az éppen érkező villamosból szállnak ki néhányan, erősödőben a forgalom, zöld fényt kapva autók suhannak el. Idővel Bertold éles különbséget tudott tenni a céltudatosan sietők meg a lézengők és toporgók között, ez utóbbiakról életrajzokat gyártott, előrevetítette elkövetkező napjaikat, az esetleges hiányzók távollétét pedig füzetében pontosan feljegyezte. Hetek, hónapok múltával Jozefával szinte otthonos viszonyt sikerült kialakítania, de ez a szótlanságon alapozódott. Jozefa kiismerte a férfi minden gesztusát, mozdulatát, nem kellett külön jeleznie, mikor kér újabb sört, vagy esetleg már fizetni óhajtana. Egyszer Bertold körülményesen megkockáztatott egy meghívást, de Jozefa nyomban elhárította. – Nem kell elrontani azt, ami még el sem kezdődött – mondta. Jóval később –, de a filmen a szavak ekkor nem hallhatóak – Jozefa mégis szólt valamit Bertoldhoz, megállt előtte, váratlanul és szokatlanul komoly volt, a meglepődött Bertold viszont az elhangzott néhány mondatból alig értett valamit. Jozefa másnap már nem jött, címéről, új munkahelyéről senki sem tudott eligazításal szolgálni. Beethoven szonátáira pedig alig figyelt valaki. A film végül rögzíti, Bertold néhány napig még reménykedve visszajár, majd munkások érkeznek, átalakítás, s a presszót rövidesen kínai üzlet váltja fel.

Bertold most a távolabb ülő Jozefára néz, de a nő arca rezzenéstelen. – Sétálok egyet – szól Bertold távozóban.

Néhány percnnyire volt csupán a Megbízó dombtetőn lévő kastélyától, onnan már lefelé vezetett az út az alsókert és a tó irányába. Elhaladt az Első Szerelem pavilonja mellett, oda főként egészen fiatalok jártak, bár néhányukat látva Bertold úgy vélte, már rég kinőttek ebből a tapasztalásos korszakukból. Messziről ideverődő fények: a Szerelőbrigád Pártsejt barakképülete. Azt mesteremberek lakták, akik kerékpáron köröztek a kastélykert teljes területén, szerszámos ládáikkal a csomagtartókon, mert mindenütt akadt mindig valamilyen javítanivaló. Az esténként megtartott pártüléseken – miután megbeszélték napi dolgaikat – részleteket olvastak fel a Távolszáz címmű vaskos regényéből, megvitaták Grubszkij mérnök és Batmanov építkezési vezető sorsának alakulását, hasonlóképpen elemezték, mi sajátítható el Tanya Vaszilcsenko komszomolistától, aki brigádjával megoldja a legnehezebb, megoldhatatlannak látszó problémákat is. Ritkán tagfelvételt tartottak, a több ízben arra sétáló Bertoldot is megillette ez a kitüntető gesztus, sőt, az ünnepélyes alkalomból megtiszteltetésként ő vezethette a jegyzőkönyvet. Valamelyik szép nyári estén a pártsejt rövid szakállt viselő vezető egyénisége, aki némi jóakarattal tehát Leninre is hasonlíthatott, mindenki meglepetésére teljes hosszában kiterült a sétány meleg betonján, ott feküdt összekulcsolt kezekkel, a helyzetet rögtön felismerő párttagok pedig néma áhítattal haladtak körbe, olykor rápillantva a „bebalzsamozott” testre. Az éppen ott bámészkodók közül többen csatlakoztak a menethez, így Bertold is, ezt követően választották a párt tagjai sorába.

A füves lejtőn lépdelt most, tündöklő holdvilágban, fenyőfák tömött sorfala között a tó felé, s a mély árnyékokból a tisztásra kiérve már előtte a víztükör, ráérős párok andalognak a kőlapokkal kirakott korzón, közvetlenül a tó melletti zenepavilonban egy kvartett halkán muzsikál.

– Vigyázat, itt egy bucka, alig látni! – szólt rá egy fiatal lány.

Egyedül ült a padon. Bertold melléje telepedett.

– Köszönöm, hogy figyelmeztetett – mondta jóval később. A lány félig kinyílt ajakkal nézte a hullócsillagokat. Vidéki lehet, gondolta Bertold, kisvárosból való, ahol nincs folyó, a bőre nyárközépen is egészen fehér. Feltételezhetően egyetemista, nyelvet tanul, vagy inkább művészettörténetet, ruhájáról ítélve szerény ösztöndíjból tartja fenn magát. S pillanatnyilag nincs partnere.

– Imádni való az est – suttogetta a lány, s mintha már indulni készülne.

– Várjon még! – kérlelte kissé elrendelő hangszíval Bertold.

– Valamit mondani szeretne?

– Keresem a szavakat.

– Akkor szóljon az agyalok nyelvén!

Bertold akkor hirtelen beszélni kezdett. Nagy vonalakban elmondta megbízatásának lényegét, eddigi adatgyűjtő munkáját, s hogy most éppen a Szonáta Presszóból érkezett.

– Tudom – mondta higgadtan a lány.

– Valóban?

– Jozefa a rokonom. Láttam a magáról szóló filmeket. Ott ültem mindig a villamoson, amikor a presszó felé igyekezett – akkor még egészen kislányként –, de soha nem vett észre. Maga mögött álltam akkor is, midőn Lenint körbejártuk, csak nem nézett hátra.

– Nem hiszem – mondta bosszúsán Bertold.

– S ha most magamra csatolnám a szárnyaimat és elrepülnék, azt elhinné?

Bertold gondterhelten fészkelődött. – Nagyon fiatal még ahhoz, hogy az őrangyalom lehessen...

– Rendezői szakra járok – folytatta nyugodtan a lány –, most készítem a vizsgaanyagomat. A magáról eddig elkészített dokumentumfilmek jó része is az én munkám. Vagy úgy gondolta, azok csak úgy, önmaguktól születtek?

– A Megbízót ismeri? – kérdezte hosszabb szünet után a férfi.

– Természetesen. De inkább Jozefa áll vele kapcsolatban.

Hullócsillagok borították el az eget, friss szellő érkezett, megsuhogtatva az előttük elágazó élő sövényt, a tavon néhányan még csónakáztak. A zenepavilon felől Haydn C-dúr vonósnégyese hömpölygött egyre szárnyalóbban az ellenfényben sötéten magasló dombok felé, avagy bizonyos helyzetekben mindennemű szépség kikerülhetetlenül feloldódik az összeomlatatlan térben, kötelességnek tűnik ilyenkor megismerni a teremtés előtti, még el nem hangzott szavak értelmét, az álomszerűség közléseit, figyelni az éteri raj felröppenő haladásának kiszámíthatatlan ívét...

A harangszó alapján éjfél körül járhatott: a zenészek csomagoltak, a csónakokat bevontatták.

– Valóban imádni való ez az est – jegyezte meg Bertold. S mintha egy távolodó leányalakot vélt volna látni, a fák fölött repült. Egyre magasabbra.